

Tulipán Tamás

*Viseletajánlás
a Városok viadala
íjászversenyre*

Elektronikus változat: 2022-09-21

Tulipán Tamás: Viseletajánlás a Városok viadala írásversenyre

Szöveg és ábrák: © Tulipán Tamás, 2022

Kiadja: Turáni Sólyom Hagyományőrző Egyesület, 2022

Felelős kiadó: Gerhardt Róbert

Minden jog fenntartva!

A szöveg és az ábrák a szerző megjelölésével idézhetők.

Tartalomjegyzék

Mire való ez a kiadvány?.....	4
Férfiak fejedői.....	5
A fehérség fejedői.....	7
Felöltők.....	10
Övek.....	14
Gatya és nadrág.....	16
Lábbelik.....	17
Függelék.....	19
Ajánlott színek.....	19
Ajánlott díszítések.....	24

Mire való ez a kiadvány?

A „Városok viadala 2022” íjászverseny viseletértékelésén kiderült, hogy a versenyzők közül sokan szeretnék fejleszteni a viseletüket. Ez a dicséretes szándék nem csak bónuszpontokat érdekel, hanem segítséget is.

A rendezvényen a bónuszpontos viseletértékelés továbbra sem a viselet hitelességét vizsgálja, hanem a *hitelességre törekvést*, és jellemzően csak a szabott-varrott anyagok körében. A viseletajánlás célja, hogy egyértelművé tegyük, milyen viseletelemek érnek garantált bónuszpontokat. Fontos azonban a következő figyelmeztetésekkel kezdeni: (1) ez *ajánlás* és nem tudományos dolgozat, így nem célja adatokat és érveket bemutatni; (2) a mellékelt rajzokat nem tanácsos követni a leírás értő olvasása nélkül; (3) az ajánlás a modern felhasználhatóság irányában igen engedékeny; (4) a lehetőségekből csak szűken mérve és szükségszerűen leegyszerűsítve mutat be korabeli viseleteket. Ezért például, mivel a 9-10. századi Kárpát-medencében több viseletkultúra párhuzamos virágzása is feltételezhető, más, az ajánlásban nem szereplő, de hitelességre törekvő viseletfélék és egyéb megalapozott megoldások is pontot érhetnek a versenyen. Mégis a tisztességesség követeli meg ezt a kiadványt, hisz támpontok nélkül a legegyszerűbb követelményeknek sem lehet megfelelni.

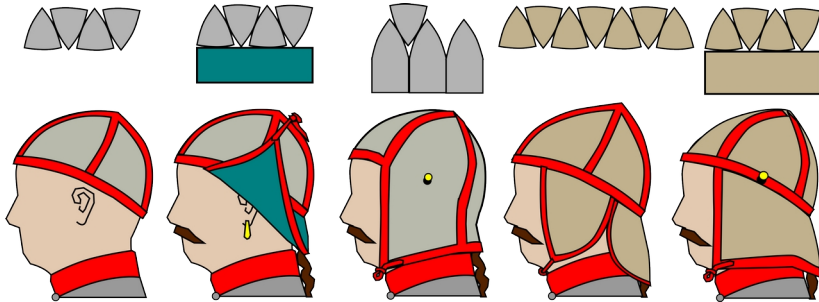
Az ajánlás használatához és a készülődéshez élvezetet és jókedvet a következő legelső tanáccsal kívánok: sapkát/inget/gatyát könnyebb és olcsóbb készíteni/alakíthatni, mint süveget/kabátot/nadrágot. Főként, hogy az előbbieket az izzasztó nyári versenyhez könnyebb viseletet adnak, mint az utóbbiak, s bizony továbbra is az íjászkodáshoz használt viseletet vizsgáljuk, nem az ünnepeit.

Hajrá!

Nagycsere, 2022. szeptember 21.

Tulipán Tamás

Férfiak fejfedői

(1) Szoknyátlan és (2) szoknyás türk sapka, (3) „kaukázusi türk” szoknyás sapka, illetve (4) türk és (5) „kaukázusi türk” süveg/sisak és (felül) a szabásmintáik. A türk szabásúak ezúttal zsinórosak, a kaukázusiak gombosak; vörös törzsszínű szegőkkel és varratokkal (bár a vörösnek ez a harsány árnyalata nem ajánlott).

Sapka/süveg/sisak közül nyári versenyzéshez inkább sapka ajánlott.

A férfiak (16 évtől) ajánlott fejfedői:

- ✓ Szoknyás sapka, türk vagy „kaukázusi türk” szabással (lásd az ábrát). A legfontosabb viselettörténeti különbség, hogy a 4 koronacikkelyt az egyik „arcba”, a másik „arcra” forgatja. Ha úgy tetszik, a kaukázusi változatnál sem kötelező a koronacikkelyeket fülre-tarkóra futtatni, ugyanúgy kaphat külön hozzávarrt sapkaszoknyát. A sapkát ajánlott könnyű/gyűrhető vászonból készíteni, de kalapsapkáig is lehet erősíteni (pl. nemezből).
- ✓ Fül- és tarkószoknyás süveg/sisak, türk vagy „kaukázusi türk” szabással.
- ✓ Ajánlott törzsszínű kalapszalagot kötni a fejfedő tövére (a törzsszíneket lásd a függelék színekről szóló részében).

A fejfedők egyéb ajánlott tulajdonságai:

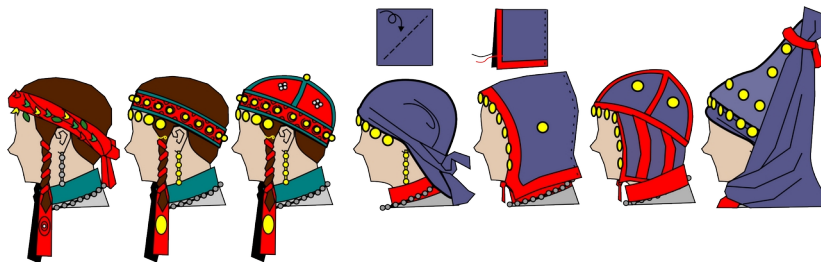
- Ajánlott szegélyek/varratok. Türk divat szerint a 4 varratvonal kihangsúlyozandó. Ehhez (1) vagy beszegjük a kiszabott részeket egy vékony szegővel, (2) vagy összevarraskor a varratok alá gyűrünk textilcsíkot/zsinórt, (3) vagy

bélést csinálunk, és a bélést futtatjuk ki és levarrjuk. Bőr-
sisak esetén adott a megoldás: látványos varratokkal rögzítjük a kiszabott részeket, fémsisak esetén pedig fémpán-
tokkal. (Az ábrán ezek a vékony szegők is törzsszínűek.)

- *Ajánlott színek.* A koronarész és a szoknya is lehet szürke vagy festett (lásd a Függelékben a színeket), de mintás és hímzett is. Sapka esetén a szoknyát ajánlott színesebbre/díszesebbre készíteni (lásd a függelék színekről és díszítésről szóló részeit, a sapkaszoknyához különösen a „csíkozást”).
- *Ajánlott gombolás.* Ajánlott a szoknyát felköthetőre/felgombolhatóra készíteni (lásd az ábrát; bár a türk típus felkötött állapota látható rajta, a kaukázusi típus felgombolt állapota hiányzik).

Megjegyzés. A bajusszal és a „tarfejjel” (varkocsba kötött haj-
üstök/kakastaréj) a korabeli magyar katonák divatot teremtettek (később a kunok és a törökök is). De valószínűleg dívott a 3-var-
kocsos (1 hátra, 2 előre a fülek előtt) és a 4-5-6 varkocsos (mind
hátra, vagy többség hátra és 2 fülek előtt) szokás is, feltehetően
kevésbé borotvált hajzattal.

A fehérnép fejedői

Hajadonviseletnek (1) pártakendő, (2) párta, (3) türk pártasapka.

Asszonyviseletnek (4) fejkendő, (5) zsáksapka, (6) türk sapka, (7) asszonykalap hosszú kendővel. A díszítési lehetőségek bemutatásáért túldíszítve (az ábrán nem minden arany, ami fénylik). (Az ábrán a hajfonatszalag nem megfelelő hosszúságú, lásd a leírást; ahogyan ez a harsány vörös sem ajánlható.)

Asszonyoknak – miután „bekötötték a fejüket” és „nem maradtak pártában” – a következő fejedők ajánlottak az asszonyhaj elrejtésére:

- ✓ *Fejkendő*, tarkón kötve. Hideg időben áll alatt is megköthető, mint a nagykendő.
- ✓ *Zsáksapka* (a főkötők őse). Téglalakú vászon összehajtva és a hajtással szomszédos egyik oldalon összevarrva, majd állkötővel felszerelve.
- ✓ *Szoknyás sapka*, türk vagy kaukázusi (lásd a férfi fejedőknél). – Megjegyzés: az asszonyok odafigyeltek, hogy a kendő/főkötő/sapka alól egyetlen hajszál se lógjon ki, mivel rendes asszony a haját csak az urának mutogatta.
- ✓ *Asszonykalap*. Íjászkodásra nem, csak ünnepre ajánlott.

Hajadonok (16 évtől) ajánlott fejedői a lányhaj feldíszítésére és mutogatására szolgálnak:

- ✓ *Hajfonatok*. Két hajfonat a fül előtt leengedve (ez a keletiesebb), vagy egy hajfonat hátra leengedve. Minden hajfonatot egy-egy belefert szalag hosszabbít meg mellig vagy övvonallig (övbe gyűrhető hosszal), hátul akár fenéig (az

ábrán kényszerűségéből ilyen rövid). Két hátsó hajfonatból díszes hajkoszorú is készíthető, ez a pártát is helyettesíti.

- ✓ *Párta*. Készülhet (1) két hátsó hajfonatból előreötött hajkoszorúból, (2) felcsavart és hátul kötött kendőkoszorúból, illetve egyenes peremszabással (3) merev nemezből, (4) merev bőrből, (5) egyéb elemekkel merevített vászonból, (6) erős/merev szőttesből. Lehet önmagába záródó vagy hátul kötött pánt. Mivel a szüzesség jele (a Nap vára), ajánlott minél több díszítést rátenni (lásd alább).
- ✓ *Pártasapka*. A legelőkelőbb pártaféle (lásd az ábrán). Ajánlott nem sisakcsúcsosra, hanem labdaszerűre szabni.
- ✓ Szél/Nap ellen olykor ajánlott a koszorú/párta/pártasapka alá kendőt borítani a fej/haj védelméért.

A fejfedők egyéb ajánlott tulajdonságai:

- *Ajánlott színek*. A hajadon (és a fiatalasszony) fejfedőkre nem vonatkozik a férfi-női színek szabálya, itt a tüzes színek használata ajánlott (a lány haja a napmadár fészke).
- *Ajánlott díszek*. Az asszony/hajadon fejfedőket ajánlott előkelő/színes/mintás anyagokból készíteni vagy ilyenekkel bevonni, illetve rávarni veretet, érmét, pitykét, gyöngyöt, gyöngysor-karikát, (élő/száraz/mű) virágot. A hajadonoknak ajánlatos kitenni magukért (vőlegényfogó tarkaság/díszítettség), az asszonyoknak óvatosabban eljárni. Ajánlott a hajfonatszalagra ún. „hajfonatkorongot” is varrni: kerüljük azonban a korabeli hajfonatkorongok gagyi utánezatait, inkább legyen díszítetlen csiszolt fémkorong, vagy bármilyen egyszerű napszimbólum textil- vagy nemezkorongból, hímzéssel, gyöngyrakással, virággal vagy más természetes díszítőelemmel.

Gyerekeknek (15 éves korig) ajánlott fejfedők:

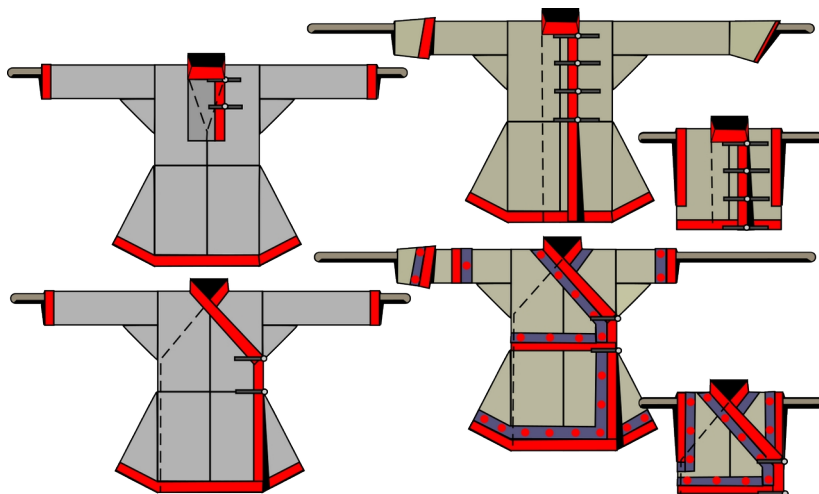
- ✓ Fiúknak szoknyátlan türk sapka ajánlott (lásd a férfi fejfedők ábráján), a kicsiknek zsáksapka. *Megjegyzés*: régen a fiúk haját 15 éves korukig rendszeresen tarra vágták, így gyermekségük alatt nagyoobrészt kopaszok voltak.

- ✓ Lányoknak ajánlott egy hátsó hajfonatba fonni a haját, esetleg szoknyátlan türk sapkát adni a fejükre (bár utóbbi elmaradhat), hideg/napsütés ellen és a kicsiknek zsáksapka/fejkendő is adható.

Gyerekszínek. A gyerekekre jellemző ruhaszíneket lásd a függelék színekről szóló részében. Fontos: a 16 éves kor alattiak ruházatában törzsszínű szegélyek használata nem ajánlott.

Felöltők

Első oszlopban ingek, másodikban kabátok (kaftánok), harmadikban kabátmellények rúdon tárolva. Felső sorban türk szabásúak, alsó sorban klasszikus sztyeppei szabásúak. A jobb alsó kabáton díszszegély is van, és csak a példa kedvéért aszimmetrikus: egyik fele rövid-ujjú. (A szaggatott vonalak a nem-látható anyagvégek. A vörös itt is túlságosan harsány.)

Nyári íjászkodásra inkább ing ajánlott, mint kabát (kaftán). A következő szabásúak ajánlottak:

- ✓ *Türk felöltő.* Nyaktól egyenesen záródó. Kabátja nyitott, ingje zárt. Nyári versenyekre szellősség és anyagtakarékosság szempontjából is a türk ing ajánlható.
- ✓ *Klasszikus sztyeppei felöltő.* Hónaljban rézsútosan záródó. Kabátja és ingje is nyitott.

A felöltők egyéb ajánlott tulajdonságai:

- *Ajánlott hossz.* Ingnél/kabátnál is férfiaknál térdig (fedi a térdet), nőknél lábszár-középig. (Nem így a téli kabát: férfiakon lábszárközépig, nőknél akár bokáig.) Az ingujj kicsit túlér a csuklón, a kabátujj viszont (lehajtva) egy kézfejhosszal nagyobb (vagy kézelővel hosszabbított).

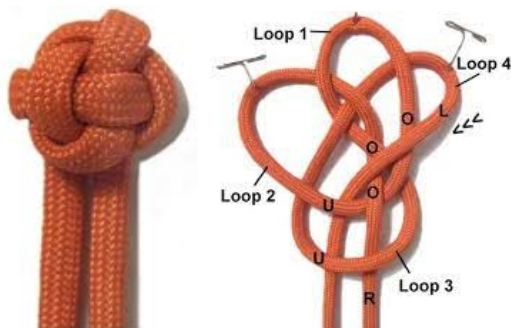
- *Ajánlott színek.* Lásd a Függelékben az ajánlott színekről szóló részt. Kiemelt ajánlások onnan: (1) kerüljük a fehér és más erős modern színeket; (2) az ing alsónemű, így nagyobbárszt 1-színű (mintázat-nélküli), a kabát azonban 1-színű és mintázatos is lehet; (3) ha ing/kabát is színezett alapanyagból készül, az ing színe fakóbb/szürkébb, a kabát színe kicsit erősebb/mélyebb; (4) érvényesítsük a férfi és a női színek használatát (lásd a Függelékben a részletes leírást), illetve idősek/gyerekek/szegények viseleténél kevesebb szín/díszítmény, és több natúr szín ajánlott.
- *Ajánlott szabás.* Ajánlott az ábrán látható kisebb darabokból összeállítani (akkoriban ez anyagtakarékoság volt). A derékvarrás ott ideális, ahol az övet is hordjuk. Nem ajánlottak az extra szoknyahasítékok. Az inget vászonból ajánlott készíteni (eredetileg főként csalán-/kender-/lennvászon), a kabátot bélelt gyapjúsövetből/posztóból/selyemből (akár egy mai öltönyzakót/kabátot); lásd az alapanyagokról szóló leírást a Függelékben. Ajánlott törekedni állógallérok kialakítására mindkét esetben. A klasszikus sztyepei szabásnál a gallér szabását és hozzávarrását javasolt alapos átgondolni. A türk nyakvágat ugyan archaikusan szögletes, de lehet finomítani. Az archaikus szögletes szabás nem csak a könnyebb tárolást (a bújórúd a nemezház tetőrúdjai közé akasztható), hanem az íjászkodást is kényelmesebbé teszi.
- *Ajánlott szegélyezés.* Lányoknál asszonyavatástól, férfiaknál 16 éves kortól minden anyagvég foszlását törzsszínű szegély akadályozza, ami kifelé általában szélesebb, befelé keskenyebb sávot ad (lásd a törzsszíneket a Függelékben). A szegély szélessége (1) lehet csak annyi, hogy az anyagvéget éppen közrefogja, és (2) lehet kívül 4-5 cm, belül 1-2 cm széles (bár előfordultak jóval szélesebb szegélyek is). Rangos ember a törzsszínű szegő mellett belső díszszegélyt is felvarrhat (lásd az ábrán). A fiatalabbaknál

(16 év alatt) nem szükséges szegéllyel védeni a növekedéssel gyakran változó felöltőt, de ha varrunk rá, nem lehet törzsszínű, helyette a ruhával azonos színű vagy minőség ajánlott (16 évet betöltött hajadonok esetében főként).

- *Volt-nincs szegélyek.* A kabátoknál (az ingektől eltérő módon) nem csak az anyagvégeken, hanem az ujj közepén vagy a derék körül (sőt, akár az ujjtó körül) is megjelenhetnek extra szegélyek. Mivel eredetileg ezek is anyagvégek, és nem díszek voltak. E helyeken a kabát valóban véget ért: a hideg évszakokra az ujjat/szoknyát hozzávarrták, a meleg évszakokra lebontották, míg a szegélyek a helyükön maradtak. A kabátokat ilyen módon egészen mellényig vissza lehetett bontani. Azaz a kabát elkészíthető rövid-ujjúként, de akár mellényként is (utóbbi igen anyagtakarékos ünnepi viselet). A mellény a legnyáriasabb ünnepi/katonai felöltő. (Bár hűvös estékre/reggelekre a legegyszerűbb „mellény” 2db kiterített báránybőr, egyiket a mellkasra, másikat a hátra terítve, a sarkait (lábakat) külön és csípőn megkötve).
- *Ajánlott díszítés.* Lásd a Függelék díszítésről szóló részeit. Megtoldva azokat: (1) az ing/kabát összes elemét nem feltétlenül kell egyetlen anyagból/színből kiszabni, a mellkasi elemek a többitől előkelőbbre is készíthetők. Kiváltképp a türk ing mellkasi „ablaka”, a téglalap alakú zárórész. Az ingablak szabad oldala egyébként is szegélyezést igényel (a teteje nem, az a gallérhoz van varrva).
- *Ajánlott női díszek.* Hajadonoknak/asszonyoknak ajánlott a nyakukban ingre/kabátra kitett „kalárist” (gyöngysort) viselni, akár többet is (rövideket és hosszúakat). A korabeli kalárisnak csak egy része gyöngy, túlnyomórészt apró, színes (fehér, zöld, kék, sötétkék), mindenféle alakzatú „paszta”, „üveg”, „drótrúgó”, érmecske, és feltehetően egyéb egyszerű/szép/kultikus elem. Ezen felül a legelőke-

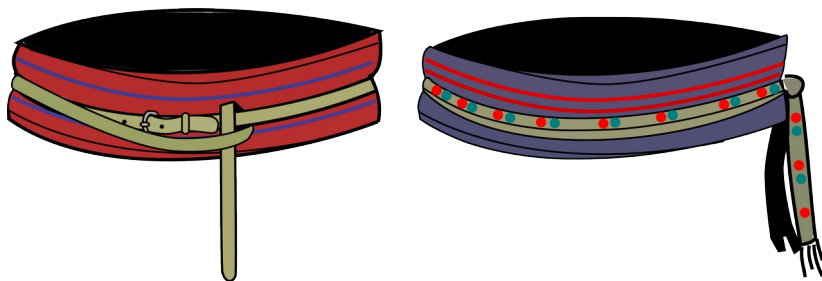
lőbkek viselete az inggallér/kabátgallér/kabátszegély/kabátgombolás mentén veretekkel is feldíszíthető.

- *Ajánlott gombolás.* Lehet pertli (megkötő textilcsík), zsinórgomb/zsinórgomblyuk (csomózott fonál/zsinór), zsinórra fűzött gallygomb (lyukasztott fapöcök) vagy pityke (füles gomb). A gombok/kötők mennyiségét a praktikum/kényelem/ízlés írja elő. Ajánlott a felvarrt zsinórvéget/pertlivéget a szövetre hosszabban kifuttatni, hogy használatkor ne csak a szövet szélét húzza. A 9-10. században szokásban volt, hogy a szövetre kifuttatott zsinórt/pertlit letakarták egy előkelő színes/mintás textilcsíkkal: a takaratlan zsinórozás ázsiai hatású, a textilcsíkkal takart zsinórozás pedig kelet-európai hatású.
- *Ajánlott viselési mód.* A kabát (kaftán) viselése csak az alája felvett inggel együtt ajánlott – teljesen felöltve, félig felöltve (egyik kabátujj hátra lóg) vagy vállra terítve (nyakon-mellen megkötve). Az ing önmagában is viselhető (bár régente a nagyobb nyilvánosság előtt legalább egy mellényt illet fölvenni rá nyáron is).

A kínai zsinórgomb feltehetően sztyepei eredetű, így alkalmazható.
(Forrás: <http://www.free-macrame-patterns.com/chinese-button-knot.html>)

Övek

Férfiak (balra) és asszonyok (jobbra) rongyöve és szertartó öve.

A következő öveket ajánlott az ing/kabát látható oldalán, az övvonalon felkötni:

- ✓ *Férfiak övei:* alul rongyöv, felül szertartó bőrvöv (lásd az ábrán). A bőrvöv viselése kizárólag (16 éves kortól) katoná-érett férfiaknak ajánlott.
- ✓ *Asszonyok övei:* alul rongyöv, felül „börnyec” (lásd az ábrán és alább a leírásban). Hajadonoknak börnyec nem ajánlott.
- ✓ *Gyerekek övei:* kést nem hordó (16 év alatti) fiúknak/lányoknak/gyerekeknek kizárólag rongyöv viselése ajánlott.

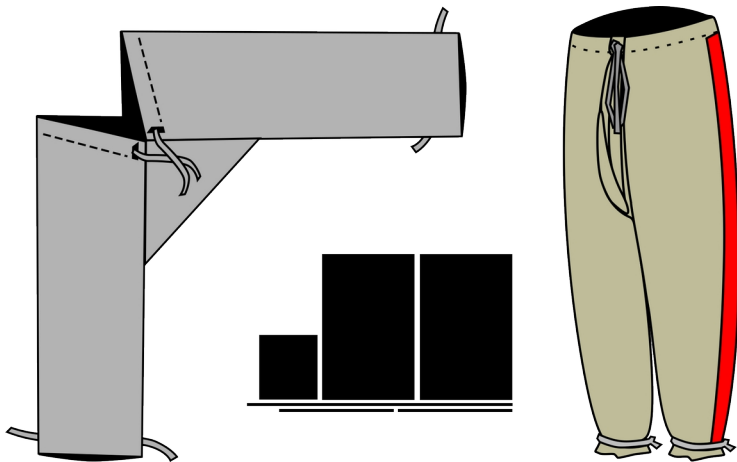
Az övek ajánlott tulajdonságai:

- *Rongyöv.* Arasznyi (kb. 12-13 cm) széles, viselőjét 4-5-ször körbeérő hosszúságú (övvonalon órajárása szerint körbefut és önmagába bújik) Lehet 1-színű és csíkos (pl. széles moldvai ingöv, japán „kaku obi”), ajánlott alkalmazni rajta a férfi/női színeket (lásd a Függelékben). Alapanyagának nem a gyenge/vékony vászon/fátyol, hanem a valamivel vastagabb/erősebb gyapjúszövet ajánlott.
- *Börnyec.* A börnyec/bernyéc az asszonyok hamis bőrvöve, ami szótt öv létére megpróbál a férfiak szertartó bőrvövére hasonlítani: 1-ujjnyi széles (2-3 cm), a derekat 2-3-szor körbeérő, tarka mintákkal (férfias színekkel) erősre szótt szertartó öv.

- *Bőröv.* A honfoglalás kori férfióveket itt szükségtelen taglalni, ma a korabeli viselet legközismertebb eleme. Az elterjedt változattal szemben azonban az itt ajánlott bőrövek homokszíne van (lásd az ábrán és a Függelékben a „magyar bőrről” írtakat), míg a legrangosabb személyek övének ajánlott színe a vörös („pártusbőr”).

Női szerek. Az asszonyok/hajadonok övszerei szűkebb körben ismertek: kiskés, kis fafésű/csontfésű (rövid fésű hosszabb és szélesebb fogakkal, lyukkal a felkötéshez), kis fémtükör (fényesre csiszolt, nyeles, 6-9 cm átmérőjű fémkorong), bugyor/erszény (női tarsolyt).

Gatya és nadrág

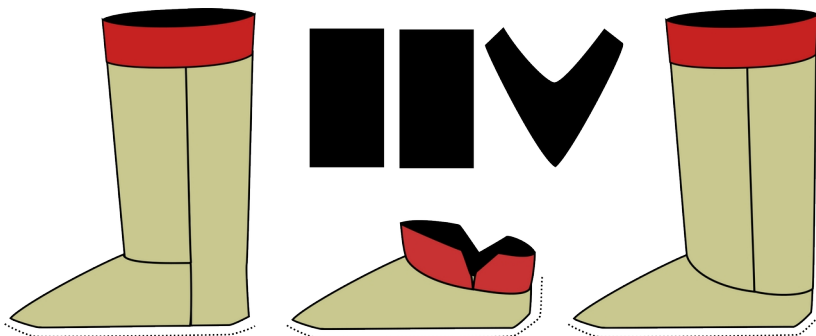
A sztyepei gatya (balra) és nadrág (jobbra) egyformán egyszerű szabása (2 téglatest száraknak, 1 négyzet ülepnek és csíkok megkötőknek), nem egyszerű viszont az összevarrása. A nadrág külső oldalán törzsszínű textilcsík fut (16 életévtől), de díszszegélyt is kaphat.

Gatya/nadrág közül nyári íjászkodáshoz a gatya ajánlott.

- **Ajánlott bőségük.** A nadrág/gatya szára nem szoros és nem bő, tehát nem bőgatya és nem harisnya.
- **Ajánlott szabásuk.** A nadrág/gatya szabása azonos (lásd az ábrán): archaikusan szögletes/egyszerű, ülepes, gatyamadzagos (korc derékban), bokaszorító. A vászongatya alsónemű, főként nyári/otthoni viselet. A nadrág felsőnemű, ünnepi/átmeneti ruha (a mai öltönytáncra hasonlít).
- **Ajánlott színük.** A natúr-szürke vászonatyát nem ajánlott színezn/díszíteni, a nadrágot viszont igen (lásd a színeket és a díszítéseket a Függelékben), alapanyag és szín tekintetében nagyjából ugyanaz vonatkozik rá, mint az öltönykabátokra fentebb írtak. Ugyanakkor a leginkább ajánlott díszítési mód a hosszában csíkozás, ami a sztyeppén minden időben népszerű volt.

Lábbelik

A korszak típusai közül ezek a legegyszerűbbek. A felső szabásminta a jobb oldali (talpas) csizmáé. A pontozott vonal jelzi a korabeli talpvarrást a lovaglóláb talpa közepén.

A következő lábbelik használata ajánlott:

- ✓ **Csizma.** Minden évszakra/alkalomra minden nemnek/korosztálynak ajánlott lábbeli.
- ✓ **Cipő.** Elsősorban 16 év alattiak számára ajánlott, afölött csak hajadonoknak. Az olcsón/gyorsan elkészíthető cipő a folyamatosan változó méretű gyereklábakra egyébként is ideális. (A népviseletben viszont ünnepi alkalomra már erre a korosztályra is igyekeztek csizmát adni.)

A lábbelik ajánlott tulajdonságai:

- **Ajánlott szín.** A csizmát/cipőt erősen ajánlott ún. „magyar bőrből” készíteni (lásd a magyar bőrről szóló részt a Függelékben). Asszonyoknak/hajadonoknak és a nagyuraknak a („pártusbőrből” készült) „piros csizma” is ajánlható.
- **Ajánlott szabás.** Lásd az ábrán. Fontos: nincs jobb/bal, mindkettő egyforma. A bő csizma bokaszorító szalagokkal/szíjakkal szűkíthető. Ajánlott a lábbelinek hegyes orrot készíteni és azt bátran túlnyújtani a lábujjak végén. A felkapó orr nem javasolt, vagy csak kicsi mértékben. [Az enyhén felkapó orrot eredetileg a talpvarrás feltorlódó végződése okozta, a sztyeppe keleti végén azonban talpal-

ni kezdték a lábbeliket és a régi szabásmintát elhagyták, viszont a felkapó orrot megtartották, de eredeti értelme nélkül végül túlhangsúlyozták (lásd a mongol és az észak-kínai csizmákat.)] A lovaglás miatt eredetileg a csizma és a cipő is talpon varrott (talpatlan lábbeli), ám a mai gyalogos íjász kénytelen megtalpalni a lábbelijét.

- *Ajánlott hossz.* Melegebb időkre a lábszárközépig érő „kiscsizma”, hidegebb időkre a térdig / térd fölé érő „nagycsizma” ajánlott (a csizmazoknik ebből az ajánlásból szándékolatlan kimaradtak). A kiscsizma száját vízszintesen vágjuk, a nagycsizma száját viszont rézsútosra, különben kényelmetlen a térdhajlatnak.
- *Ajánlott szegélyezés.* Ajánlott a csizmaszár/cipőszár agyonhasznált felső élét szegéllyel védeni, férfiaknál (16 évtől) és asszonyoknál törzsszínű szegővel.
- *Ajánlott díszítés.* Az ajánlott díszítésről lásd a Függelékben írtakat. Kiegészítésként: A nyomott bőrdíszek nem ajánlottak. A férfiak csizmáját nem javasolt díszíteni. A nagyurak csizmája viszont lehet piros, illetve a csizmaszár elülső oldala bevonható tarka szövettel. A hajadonok/asszonyok lábbelijét viszont javasolt díszíteni: a kiszabott elemek egyike-másika lehet piros bőr, ha rangosabb, akkor az egész, ezen felül a kiszabott elemek bevonhatók tarka vásznakkal/selymekkel, ezentúl a varratok vonalára és a tarka szövet jeleire apró ezüst veretek is varrhatók.

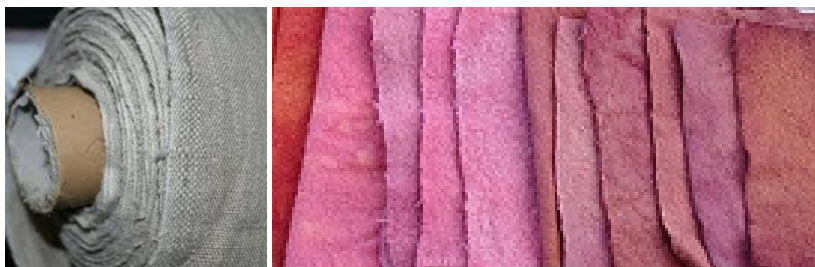
Függelék

A függelék bővebb információkkal szolgál az alapanyagok, színek és díszítmények témakörében.

Ajánlott színek

Natúr alapszínek. Ha nem akarjuk a fejünket törni, mi milyen színű legyen, ajánlott a korabeli alapanyagok natúr színeivel dolgozni:

- *Szürke, szürkés homokszín, szürkés bézs* – főként ing/gatyta/sapka (alsó-ruházat) alapszínként ajánlottak, mivel ezek a kendervászon/lenvászon/csalánvászon natúr színei.
- *Szürkés vajszín / szürkés bézs (fehér gyapjú) és sötétszürke (fekete gyapjú)* – főként süveg/kucsma/kalap, öltöny/kabát/csizmazokni alapszínként ajánlottak (a csizmazokni szándékosan maradt ki a viseletajánlásból), mivel ezek a gyapjúvászon és a nemez (és később a posztó) alapszíne.
- *Homokszín / szürkés okker* – a lábbeli/télikabát/bőröv alapszínként ajánlott, mivel az a timsós eljárással készült ún. „magyar bőr” színe (a magas rangúak a vörösre színezett „pártusbőrt” használták).
- *(Fehér* – a selyem természetes alapszíne. Kizárólag a nagyfejedelem privilégiuma, ezért használata tilos.)

A (1) len-szürke és (2) a növényi festésű szövetek színei.
(Képek: takoy.hu és www.szinkommunikacio.hu)

Ajánlott színpaletta. A színezett alapanyagú felöltőknél ajánlott, hogy az ing/sapka/gatya gyenge színű (erősen szürkített színű) legyen, a kabát/süveg/nadrág viszont erősebb és mélyebb színű (kevésbé szürkített és sötétített színű). Ugyanis annak idején az alsó-ruházat (sapka, ing, gatya) elemeit vagy egyáltalán nem színezték vagy a festékes főzőlében utólag és csak rövid ideig főzték, mivel a közönség számára is látható felsőruházat (süveg, öltöny/kabát, nadrág) főzését preferálták. A színpaletta ezért a szövét természetes szürkéjének és a növényi festékanyagok keverékéből áll össze, gyengébb/világosabb vagy erősebb/sötétebb változatokban:

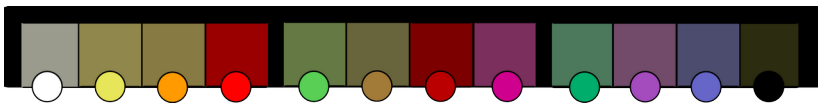
- *Sárga/narancs/vörös/vörösbarna* festőanyag és főzés függvényében *vöröshagyma, kökény* felhasználásával.
- *Homokszín/sárga/barna* festőanyag és főzés függvényében *nyírfa, vadalma, vadvörte kérgének* felhasználásával.
- *Sárga/piros/pirosbarna/barna/sötétbarna/fekete* festőanyag és főzés függvényében *dióburok, nyírfa-, égerfa- és tölgyfakéreg, cserszömörce, szurokfű, kutyabenge* felhasználásával.
- *Sárga/zöldessárga/sötétzöld* festőanyag és főzés függvényében *aranyvessző, bürök, festő rezedá, festő rekettye, festő rezedá, vérehulló fecskefű, kutyatej* felhasználásával.
- *Világoszöld/sárgászöld/sötétzöld* festőanyag és főzés függvényében *csalán, orbáncfű, bürök* felhasználásával.
- *Halványibolya/ibolya/kék* festőanyag és főzés függvényében *bodza* felhasználásával.
- *Szürkéslila-lila* festőanyag és főzés függvényében *festőmályva* felhasználásával.
- *Sötétszürke gesztenye* felhasználásával.

Életkorhoz és nemekhez illő színek. Színválasztáskor ajánlott figyelembe venni a következőket:

- *Gyerekek/idősek* ruházatának alapszínéeként a natúr szürke ajánlott (ezeket a ruhadarabokat gyakran kellett cserélni). Valamennyi színes betoldás mégis elképzelhető (a keve-

sebbet változó szabott elemek közül), a gyerekeknél leginkább a zöld, sárgászöld, esetleg a világos barna, bordó, pirosas-lila színek ajánlhatók (az idősekhez lásd alább a férfi- és asszonyszíneket).

- *Hajadonok* ruházatát ajánlott (vőlegényfogó) tarka-barka színekkel elkészíteni, tehát ők válogathatnak a legszabadabban (ehhez lásd alább a kivételeket is).
- *Férfiszínek és asszonyszínek.* A férfiruházat alapszínéként a „napsütötte” meleg színek ajánlottak, az asszonyruházat alapszínéként a „holdsütötte” hideg színek – ez volt az ősi és általános férfi-nő színpaletta (bár nem volt kizárólagos), csak a 18. századi rokokóval változott a mai fonákjára. A javasolt konkrét férfiszínek a sárga-okker-narancsvörös színtárból kerülnek ki, a javasolt asszonyszínek pedig a kékeszöld-lila-kék-fekete közül. A sárgászöld, barna, bordó és pirosas-lila színek a férfiaknál világosabb, a nőknél sötétebb árnyalatban határesetet képez (ezért sorolhatók a 16 év alattiakhoz). Ugyanakkor az esküvő utáni, de még az öregség előtti középkorúak esetében ajánlott a következő egyszerűbb színösszeállításokat alkalmazni: szürke és piros férfi, fekete (sötétszürke) és kék női ruhatárral. (Természetesen, mindegyik itt felsorolt szín szürkítve érteendő; lásd a növényi festékekkel elérhető fakó színeket.)

Ajánlott vászonszínek (négyzetek) és mai harsány változataik (korongok).

Férfi színek: fehér (szürke), sárga, narancs, vörös.

Férfi/női színek: sárgászöld, barna, bordó, pirosas-lila (a sötétebbek nőiesek).

Női színek: kékeszöld, kékeslila, kék, fekete (sötétszürke).

- *Kivétel nők esetén.* Vannak olyan kultikus ruhadarabok, melyeknél a fenti szabályok nem érvényesek. Ilyenek pl. a hajadonok és fiatalasszonyok fejedői (párták, sapkák, fej-

kendők) és szalagjai/pántlikái, melyek vörösen az igaziak (a nő haja a napmadár fészke, maga párta is napjel). De ilyen pl. a piros csizma is. Előbbi kultikus, utóbbi divat/előkelőség okból alakulhatott ki.

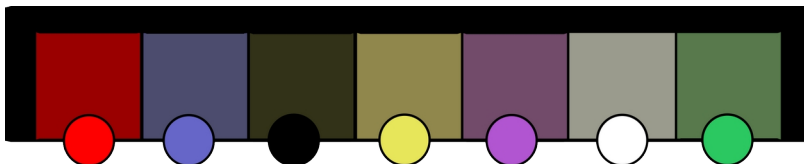
- *Kivétel férfiak esetén.* Az alávetett, hódoltatott státuszú és a csatában előre küldött katonanépek férfijai kénytelenek voltak asszonyszíneket ölteni magukra. Ilyenek lehettek az ún. „fekete magyarok” is, akik feltehetően sötét színekben jártak: pl. a gypjükabát vagy a bárányprémes kucsma náluk nem a „fehér”, hanem a fekete bárány sötét gypjából készült (lásd a népviselet példáit). Velük szemben az ún. „fehér magyarok” ellenkező módon járhattak el (lásd a magyar „Fehérvárat”, a kazár Sarkel név jelentését, a mongol nagykan fehér ruháját, a fehér ló kultuszát, stb.).

Törzsszínek. Az ajánlott törzsszínek természetesen mind szürkített árnyalatban értendőek (kivéve, ha selyemszegély):

- piros (szürkés piros/bordó) ← 1. előhad-osztály?
- kék (szürkés-kék) ← 2. előhad-osztály?
- fekete (söt.szürke/söt.lila/söt.kék) → 1. derékhad-osztály?
- sárga (szürkés okker / arany) ← 2. derékhad-osztály?
- lila (szürkés-lila) ← 3. előhad-osztály?
- fehér (szürke/ezüst) ← 1. hátvéd-osztály?
- zöld (szürkészöld) ← 2. hátvéd-osztály?

Melyik törzsszínét válasszuk, és mi ez az előhad-derékhad-hátvéd felosztás? A törzsneves katonafalvakon alapuló egyik elmélet szerint, mivel minden vármegyében megtalálható volt minden törzs, egy-egy törzs a hadjárat összesített seregében és a vármegye seregében is ugyanazt hadi funkciót látta el. Egy másik kutatás pedig a fenti 7 színt mutatta ki a magyar népviseletek szegélyszíneiben. Viszont ezek csak elméletek, igazából azt sem tudni pontosan, a magyar sereg mikor, hány törzsből állt, osztásuk milyen elvet követett, ahogyan színeiket is homály fedi. Ugyanakkor szegélyeket bizonyosan használtak eleink, és katonanép lévén törzsszínű szegélyeket is. Viszont adatok híján a népviseletünk sze-

gélyszíneiben is megjelenő 7 ősi kultusz-szín használata ajánlható a legmegalapozottabban, melyekhez azok asztrális jelentései alapján kerültek a hadi funkciók.

Ajánlott törzsszínek (négyzetek) és mai harsány változataik (korongok): piros, kék, fekete, sárga, lila, fehér (szürke), zöld. Mivel a képernyők/nyomtatók eltérő árnyalatokban adják vissza a színeket, a kép csak illusztráció. (A „Keleti gyepű” hagyományörző közösség hivatalos törzsszíne a piros.)

Díszítőszínek. A ruházaton alkalmazott díszítésekhez, hímzésekhez, csíkozásokhoz a következő színek ajánlhatók:

- **Sötét és világos.** A legősibb klasszikus színpár a „sötét” és a „világos” pepitában alkalmazott díszítőszínek, melyből a „sötét” a sötétkék/sötétlila/fekete, a „világos” pedig a piros/vörös/bordó/okker díszítőszín. Az igényesebbek a sötét-világos alakzatok közötti határvonalakat szürke/gyapjúsárga/arany/ezüst fonalakkal is körvonalazhatják (lásd részletesebben lejjebb a díszítőmintákról és technikákra szóló részt).
- **Élénk színek.** A korszakban nem csak szürkés-fakó-tört színek léteztek, hanem élénk színek is, de csak a selyemen, mivel a selyem alapszíne fehér, tehát megszínezve is tisztább színeket ad. Viszont nem ajánlott túl sok selymet használni, mivel leginkább a nagyobb urak és a kereskedők tehették meg, hogy selyembe öltözzenek. Ugyanakkor egy-egy vágott selyemdarab felvarrása itt-ott a ruházatra bátran ajánlható (lásd alább a díszítésről szóló részt), s ha már díszszegélyként is végigfut a ruhavégek mellett, lehet, hogy túl is lőttünk a célon.

Ajánlott díszítések

Milyen jeleket/díszeket ajánlott készíteni, milyen technikával, a ruházat mely részeire és milyen stílusban?

Ajánlott díszítőtechnikák a ruházaton:

- *Csíkozás.* Minimum 2, erősen eltérő színű anyagot (lásd a színekről szóló rész végén a díszítőszínek között a sötét-világos színpár színeit) csíkokra hasogatunk és felváltva egymás mellé varrogatunk. Ez az egyik legegyszerűbb módja a korabeli „flancolásnak”, a sztyeppén is korszaktól függetlenül rendkívül népszerű eljárásnak számított, nem csak nadrágot, hanem öltönykabátot és sapkát is előkelőbbé változtattak ezen az úton, s ha akadt a vagyonyukban egy csík selyem, azt így módjukban állt egy feltűnő helyre bevarni.
- *Sakktáblázás.* Olyan, mint a csíkozás, csak itt (európaiabb stílusban) négyzeteket varrunk egymás mellé a 2 eltérő színt váltogatva (a piros-kék / piros-fekete stb. színek itt is fontosak). Az egyszerűbb és ajánlottabb a rátétes eljárás, mikor a 2 alapanyag közül csak az egyiket vagdoszuk négyzetekre, és a megfelelő ritmusban a másikra varrjuk őket. Egyébként a középkorban szerették a sakktáblát a csúcsára állítva elkészíteni, hogy négyzetrács helyett rombuszrácst kapjanak.
- *Foltvarrás.* Olyan, mint a rátétes sakktáblázás, csak itt az alapanyagból nem csíkokat/négyzeteket, hanem tetszőleges alakzatokat (állat, növény, égitest, szakrális jel) vágunk ki és varrjuk a másik anyagra. A vágott formák felvarrása történhet hálózatos elrendezésben (csíkozás, négyzetrács, rombuszrács), kiemelt vonalak és pontok szerint (lásd a díszítőhelyekről írtakat). – E három első eljárás előnye, hogy a formák kitöltéséhez nem kell hímzőmunka, csak kontúrvarrás.

- *Hímzés.* Az egyik legmunkaigényesebb eljárás, ildomos vastag fonalakat használni a gyorsabb felületkitöltésért, és odafigyelni a fonalak megfelelő színére (lásd a színekről írtakat).
- *Festés.* Régebbi korokban a szabályosan ismétlődő mintákat „blokknyomtatással”, a szabad rajzúakat „batikolás-sal” rögzítették a szövetekre; ezek kifejtése itt hosszú volna. Jelmezek esetén textilnyomtatással vagy kézi festéssel is lehet próbálkozni, bár nehéz amazok hatását elérni és mindkét eredmény rövid életű lesz. Nem javasolt, de ha mégis pingálással próbálkoznánk, mosás és vasalás után, természetes szövetekhez vasalható textilfesték – vagy ecettel és glicerinnel kevert akrilfesték – esetleg működhet, a műszálásokhoz tiszta akrilfesték.
- *Szövött és kötött minták.* Talán a legkörülményesebb technika, hisz a díszítés az alapanyag szövésével/kötésével jön létre (a színekre oda kell figyelni). Amennyiben sikerül korhű mintázatú szövött vásznakat/selymeket beszerezni, szerencsés helyzetben vagyunk.
- *Felvarrt dísz tárgyak.* A férfiak ilyesféle ajánlható ékességei gyakorlatilag kimerülnek a fényes pitykegombokban, természetesen, a megfelelő rangtól fölfelé. (A férfiak kevésbé díszes, de felvarrható további tárgyairól lásd a varázsjelekről írottakat.) A hajadonok/asszonyok esetében azonban ajánlhatók érmék, gyöngyök, színes üvegpaszták, drótból hajlított alakzatok (karikák, „rúgók” és egyéb kultikus formák), apró bronz-, ezüst- és aranyveretek, de a mezőn szedett virágok is. Ahogy a férfiaknál, itt sem mindegy, milyen rang esetén miből mennyit alkalmazunk. Általánosan is ajánlatos visszafogni az értékesebb díszítőelemek (gyöngy, érem, ezüst, arany, selyem) mennyiségét, és inkább szerényebben, de korhúságra igyekvően öltözködni. A felvarrt dísz tárgyaknál még hangsúlyosabb, hogy hová érdemes ezeket felvarrni (lásd alább a díszítőhelye-

ket). Azt is ildomos figyelembe venni, hogy ilyen tárgyat nem ingre/gatyára, hanem a közösség számára láthatóbb kabátra/nadrágra varrták.

Ajánlott díszítőhelyek a ruházaton:

- *Hálós elhelyezés.* A nagyobb összefüggő felületeket ildomos geometrikus rácsháló szerint elrendezni a jeleket/díszeket (a csíkos, négyzetrácsos, rombuszrácsos elrendezésről fentebb esett szó). A háló lehet láthatatlan (ekkor pecséddíszítés történik, csak a jelekből következtethetünk rá) és lehet látványos díszített hálóminta is (pl. sakktáblázás). Sakktáblázás során ajánlott megoldás pl. az egyik sakkmezőből kivágni egy jelet (pl. állatalakot) és rávarni az ellenkező színű mezőre, amivel így egyszerre két mező is feldíszíthető. De a látványosan díszített hálómintára példa megannyi magyar tarsolylemez palmettás indahálója is. Fontos azonban: nem szabad túlgondolni, elég lehet pl. 1, 3 vagy 4 pöttyöt egyetlen jelnek venni, és azt rombuszrácsban felvarni (a 3-pöttyös változat az egyik legnépszerűbb textildíszítés volt a sztyeppe nyugati végén, az 1-pöttyös változat pedig a sztyeppe keleti végén).
- *Keretdíszítés, sarokdíszítés, középdíszítés.* Nem szükséges azonban a szövetet teledíszíteni, ősbibb és takarékosabb díszítőelveket is alkalmazhatunk. Ilyen a *keretdíszítés*, mikor a határvonalakat (ruhavég, két anyag találkozása, hangsúlyos varrat) díszítjük jelekkel (pl. a szegély már maga is egy keretdísz, vagy a csizma varratai mentén felvarrt veretek). Ilyen a *sarokdíszítés* is, mikor egy felület sarkába tesszük a jelet, és ilyen a *középdíszítés* is, mikor a felület közepére. A három elv egyetlen kompozícióvá áll össze, ha a középdísz valamilyen napjel, a sarokdísz az égitest, a keretdísz pedig napút-jel (hullámjelek, félkorongok, korongok sora; a jelek értelméről alább lesz még szó).

- *Értelem szerinti elhelyezés.* A fentiektől jóval szabadabb szerkesztés is megengedett. A régi ember rendszeretete révén mindennek megkereste a helyét: eltöprengett, hogy hasznosság, szépség és főként értelem tekintetében a jelnek a többi jel között „mi a rangja?”, „mekkora legyen”, „hány kell belőle?”, „milyen sorrendben?” és „milyen helyre méltó?”. Ezen elv alapján még a készen kapott mintás selymeket is gyakorta összevissza vagdosva használta fel (igen furcsa szabásmintát hozva létre), hogy a minta jeleit értelmüknek és rangjuknak megfelelően használja fel („rend a lelke mindennek”). Persze, megfigyelhető, hogy a magányos ruhadíszek általában a test kiemelt pontjait és forgóit követik: fejbúb, homlok, fülek, vállak, könyökök, csuklók, mellek, köldök, ágyék, térdek, bokák. A sordíszek pedig a Nap körüljárta helyeket: fejkör a fül fölött (pártavonal), nyakkör, gerincvonal elöl és hátul ágyék és nyak között (világfa/életfa/családfa/naplétra), karhossz oldalt, derékkör (pl. a veretes öv is sordísz), láb-hossz oldalt, bokakör, lábfej közepéle. (Lásd még ehhez lentebb a varázsjelekről írottakat!)

Ajánlott díszítőjelek a ruházaton:

- *Alapjelek.* A legrégebbi és legegységesebb jelek közé tartozik a *napjel*. Lehet egyszerű kis karika/korong (akár felvarrt érme, gyöngy, drótkarika), és lehet nagy-bonyolult jelcsoport (pl. részletesen tagolt napvirág akármiből elkészítve és egyéb csillagformák). – A *napút* is egyetemes jelcsoport, ami a Nap égi haladását modellezi: pl. apró napkorongok/csillagok/félkorongok sora, amiket akár vonalas napút is összeköthet (1-5 párhuzamos vonal/sáv). Bár a napút legidőtlenebb jele a „hullámvonal” (a hullámvonalak réseibe bekerülhetnek apró napocskák, virágjelek, állatjelek is). A napút „magyarosabb” változata virágnyelven szól: pl. az „egytövű hármavirág” vagy „virágzó élet-

fa” szimbóluma, melyben az első virág még nem nyílt ki és nem egyenesedett fel, a középső egyenes és kinyílt, a harmadik bezárult és lekókad. – Az alapjel a *bálványjel* is: pl. a ketté vagy négy felé osztott korong, vagy a napfejű, hegy/kúp/háromszög testű, mellkasán X-jelet viselő emberalak. – Összetett jelcsoport a *világfa*, melynek ágainál madarak, törzsénél négy lábú állatok vagy két lábú emberek, gyökerénél csúszómászók láthatók (ezekhez lásd alább a stílus leírását).

- *Varázsjelek.* Az emberiség ősi hagyománya, hogy a jelek hatást gyakorolnak a viselőjére, tehát ennek megfelelően hasznosíthatók is: pl. a gyenge teherbírású ember a bivaly alakját varrja a vállára/hátára, a lassú ember futó lovat a lábaira, a bölcstelen kígyót a fejére, a meddő nyulat az ágyékára, a gyáva oroszlánt a szíve fölé, stb. (Ezekhez lásd alább a stílus leírását!) Ugyanez tárgyak felvarrásával is kivitelezhető: a gyöngye csontozatú vasból kovácsolt apró csontdarabot varr magára, hogy a vas erejét kölcsönözze neki, vagy igazi állatcsontot, karmot, fogat, madártollat, bármit, aminek a tulajdonságát óhajtja. Ezen felül nagyon elterjedt a sztyeppén (az őskori Európában is) a vörös/okker szín óvó-védő használata: pl. vörös szalagot kötni oda, ahol a legnagyobb kísértésnek van kitéve az ember, hogy elijessze a kísértőt.
- *Nemzetségjelvények.* Az előkelő nemzetségek mindegyikének volt valamilyen ősi totemállata: a magyar uralkodócsaládnak pl. a fekete tollú Turul, másoknak más ragadozómadár, szarvas, farkas, oroszlán, hal, stb. A nemzetségjelek alkalmazása címernek tekinthető, ezért ildomos nem sormintát csinálni belőle. (Ehhez lásd alább a stílus leírását!)
- *Vallási jelek.* Az ókori vallások fantasztikus állatai (griff, sárkány, csodaszarvas, szimurg, stb.), illetve az állatöv keleti állatalakjai is a vallási jelek közé tartoznak, ahogyan a

szent növények (pl. szőlő) és a szent emberek/szellemek/uralkodók képe (jellemzően fejfedőn homlokdíszként, vagy övvereten). Nem beszélve az olyan elvont jelekről, mint pl. a kereszt, a körkereszt vagy az Istár-csillag, vagy az óvó-védő és áldásmondó feliratok. Ezek elhelyezése vagy ikonográfiai szabályok szerint történt (lásd pl. Szent István palástján a szent emberek és feliratok elrendezését) vagy varázsjelekként alkalmazták őket önmagukon.

Ajánlott stílus a díszítőjelekhez:

- *Kerülendő hibák.* A túlrészletezett vagy élethű körvonallakkal megalkotott jelek, növények, állatok, emberalakok legalább annyira korszak-idegenek, mint a túlságosan bő színekészlet, vagy a mindenfelé szabadon burjánzó díszítés. Rajzoljunk akármilyen jól, legyen bármilyen arányérzékünk vagy színérzékünk, hiba ezeket szabadjára engedni, és a mai tetszésnek alkotni, amikor egy ezer évvel ezelőtti világot jelenítünk meg, és mai alkotásokból kiindulva díszíteni. Dicséretes viszont korabeli tárgyakhoz igazodni.
- *Jelek/növények/állatok?* Ugyanazt a kultikus üzenetet többi képi nyelven is el lehet mondani. Ha a díszítést főként állatalakok alkotják, erős sztyeppe hatást kapunk. Ebből következne, hogy, ha napjelek vagy növények, inkább kelet-európai hatást. Ugyanakkor ez a kategorizálás nem feltétlenül igazolható. Fontos, hogy 9-10. századi eleinkre leginkább a kettő ötvözése jellemző (lásd a növényi elemekből felépített állatalakokat). Viszont, ha az uráli-türkös etnikum megjelenítése a cél, a sztyeppeire olyannyira jellemző állatábrázolási kedv joggal javasolható. Ebből következne, hogy amennyiben viszont az alán-szavorti etnikum megjelenítése a cél, a szoláris vagy a növénystílus ajánlott. Bár utóbbit megint csak lehetetlen igazolni, az

kétségtelen, hogy a későbbi magyar díszítőstílus túlnyomórészt virágnyelven beszél.

- *Keretezés és kitöltés.* A keretezés lényege a keretbe helyezés és a keret belső részének kitöltése a választott jellel. Amennyiben bármilyen díszítést olyan szabad felületre kell elhelyeznünk, ahol azt semmi sem határolja, mindenképpen ajánlott, hogy mi magunk határoljuk körbe (pl. ha közepére helyezünk egy állatalakot, a legelső lépés keretet készíteni számára). Azután a kerekded/szögletes vagy díszes/dísztelen keretet a jellel teljesen ki kell tölteni, lötyögő üres részek nélkül. Fontos, hogy ez nem azt jelenti, hogy sok apró díszítéssel túlzásfolttá tesszük a bekeretezett részt, hanem azt, hogy igyekszünk ezt a részt magával a jellel kitölteni a lehető legkevesebb „szellőzéssel” (lásd pl. az avar és a magyar szíjvégek övvereteinek szoros kitöltését).
- *Szűk paletta.* A korabeli díszítések a legtöbb esetben (technikától függően) 2-3 színt variálnak (igen ritka a 4-5 színű). A legősibb díszítőszínekről fentebb már esett szó (lásd ott a piros, a fekete/sötétkék és a kontúrszín együttes használatát), palettánkat ajánlott ezekre szűkíteni, és eljátszani a minél élesebb párosításukkal adott jelcsoporton belül. Ez legtöbb esetben a háttér és a rátett alak erős színelentétét jelenti, amit a kontúrszínes vonalak/pöttyök konkretizálnak és részleteznek.
- *Egyszerű forma.* Ajánlott az egyszerűsége törekedni – különben is a jel értelme és haszna a fontos. Ajánlott banálisan egyszerű formákat alkalmazni még a legkomplikáltabb alakzatoknál is, azaz mindent síkidomokra egyszerűsíteni, az alakzatot ellipszisekkel, trapézokkal, hurkákkal, cseppformákkal kirakni, sőt, akár szándékosan szögletesen megrajzolni. Íme, két módszer: (1) a „részletező módszernél” az alakzatot előbb egy-két nagy alapforma rögzítésével kezdjük, amit aztán kisebb formákkal fel-

szerelünk/részletezünk (lásd alább az egyiptomi madarat);
(2) a „kirakó módszer” esetében az alakzatot, mint egy kirakóst, ugyanazon egy-két típusú elemből kirakjuk (lásd alább a benepusztai szíjvéget).

Jó példa a keretkitöltésre és a növény-állat jelkeverésre a benepusztai szíjvég. Jó példa az egyszerűsége az egyiptomi madárábrázolás egy 10. század tárlól, és a zászlós bárány erről a kései dunántúli oltárterítőről. Ha meghaladtuk ezek egyszerűségét, akkor elrontottuk. (Képek forrása:

- 1: <https://sites.google.com/site/hagyomanyesmultidezo/nyilvanos/katalogus/ferfi-viseletek/ferfi-viseletek/kiegeszitok-es-ekszerek/oevek-es-szijak/szijveg-veretek/oevveret-benepusztja>; 3: <http://users.stlcc.edu/mfuller/sca/Seattlepot1.html>;
- 4: https://www.nepiiparmuveszet.hu/himzes_db.php)